

PAP ANDRÁS LÁSZLÓ

Felvetések az igazságszolgáltatási rendszer nyilvánosságának amerikai modellje kapcsán¹

2009 decemberében a sajtó széles körben számolt be arról a hírről, hogy több bírósági tárgyalótermet felszerelnek olyan audiovizuális berendezésekkel, amelyek online közvetítésre is lehetőséget adnak majd.² A következő írás aktualitását ez a tény is szolgálja.

Az igazságszolgáltatási rendszer (szűkebb értelemben a bírósági eljárások) nyilvánosságának kérdése fontos szerepet tölt be a hazai közjogi vitákban. A harmadik Magyar Köztársaság polgárai, valamint az állami és civil jogvédő szervezetek is nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a személyes adatok – elsősorban az állammal szembeni – védelmének, mint a közérdekű adatok nyilvánosságának. Történelmi tapasztalatokra hagyatkozva kijelenthetjük: régióinkban az állam rá is szolgált e bizalmatlanságra. Fontos azonban hangsúlyozni: alkotmányos demokratciák működtetéséhez az állami jogsértések elleni garanciák mellett aktív, az állam ügyeit, a közügyeket sajtájjuknak érző, azok iránt érdeklődő és a közéleti, közpolitikai diskurzust értő kritikával szemlélő polgárookra van szükség. Ezért is kulcsfontosságú az igazságszolgáltatási rendszer átláthatósága, hiszen nemcsak a tisztességes eljárás garantálását, de a jog mint társadalmi szabályozórendszer legitimitációjának erősítését is szolgálja. A címnek megfelelően, a következő írás nem a bírósági eljárások amerikai modelljének, a szövetségi és tagállami szabályok szövevényes rendszerének átfogó bemutatására vállalkozik, hanem a tárgykörrel a szakirodalomban és a tárgyalóterekben folyó fontosabb viták kapcsán fogalmaz meg néhány gondolatot.

Az amerikai igazságszolgáltatási rendszer a világ legranzparensőbb és leginkább polgárközeli modellje, amely nemcsak a tárgyalótermi nyilvánosságra terjed ki, hanem a bírósági mellett az ügyiratok nyilvánosságára is. Az internetre épített elektronikus nyilvánosság terén is merész újításokat találunk Amerikában. Az elektronikus bírósági ügykezelés és ezáltal az aktákban szereplő adatok internetes elérhetősége számos kérdést felvet, és az alkotmányjogi elemzést bonyolítja, hogy

¹ Az írás alapjául egy az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet számára készített tanulmány szolgált. A kutatás Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, valamint a 68361 sz. OTKA-kutatás keretei között folyt.

² Lásd például http://www.hirszerzo.hu/cikk.elo_kozvetites_a_magyar_birosagokrol.133187.html

a digitális nyilvánosság mozgatórugója a kereskedelmi adatbróker cégek különböző szolgáltatásai mögött meghúzódó jelentős, tőkeerős iparág – amelynek törekvései, legalábbis az elektronikus ügykezelés tekintetében, egybeesnek bíróságok (és az ügyvédi kar) praktikus és anyagi érdekeivel. Fontos előrebocsátani, hogy az Egyesült Államok adatkezelési szabályai általában összehasonlíthatatlanul enyhébbek a kontinensen iránynak tekintettekénél. Ezt csak részben magyarázza az, hogy a többnyire újabb, kazuisztikusabb európai alkotmányokkal szemben az amerikai szövetségi alkotmány nemcsak hogy nem nevesíti a személyes adatok védelméhez fűződő jogot, de az Egyesült Államok bíróságai által alkalmazott *privacy* sem feleltethető meg a kontinentális alkotmány- és adatvédelmi jogban használt fogalmaknak. Noha az összehasonlító jog eredményeit célszerű fenntartásokkal kezelni, hiszen egy-egy jogintézmény, még ha remekül működik is egy országban, eltérő jogi és főleg „jogszociológiai”, azaz tágabb társadalmi környezetben korántsem biztos, hogy hasonlóan kedvező hatással jár. Ebből az is következik, hogy azok a jogfilozófiai, alkotmányjogi érvek, amelyek Amerikában a tárgykört érintő diskurzust meghatározzák, sem feltétlenül azonos súllyal kell hogy érvényesüljenek például Magyarországon. Ennek ellenére két okból is fontos és érdemes nyomon követni az amerikai szabályozást övező jogpolitikai vitákat: egyrészt azért, mert (számos nyilvánvaló és kevésbé evidens) gyengesége és hiányossága ellenére az alkotmányos demokrácia amerikai modellje az egyik legstabilabb és (legalábbis a közjogi alapintézmények, illetve általában a jog mint a társadalmi együttélés alapjául szolgáló intézmény elfogadottságát tekintve) legsikeresebb a világon, és e rendszerben kulcsfontosságú az igazságszolgáltatás, illetve annak átláthatósága, ellenőrizhetősége, továbbá a jogrendszer működésének folyamatos figyelemmel kísérése – vagy legalábbis ennek megnyugtató érzete. A szövetségi bíróságok igazgatási hivatalának 2001-es beszámolója szerint a technológiai fejlesztés közelebb hozta az embereket a bíróságokhoz; az adathozzáférés minden eddiginél jobb, gyorsabb és olcsóbb.³ A másik ok, amely miatt érdemes szem előtt tartani az amerikai vitákat, az az, hogy a kontinentális nézőpontból már-már az eretnenség határát súroló tengerentúli attitűdök talán rugalmasabban és ezáltal talán adekvátabb módon reagálnak arra a helyzetre, amit az elmúlt két évtized digitális és infokommunikációs forradalma hozott. A bírósági eljárások nyilvánossága – érintse az a tárgyalások televíziós közvetítéseit, az ítéletek szövegeit, vagy a periratok teljes anyagának internetes letölthetőségét – ugyanis csak egy (de jellemző) szelete egy igen fontos alkotmányjogi problematikának. Annak, hogy a például az internet

3 Public Access to Court Documents: Better, Faster... and Cheaper Than Ever Before, 33 The Third Branch, April 2001, <http://www.uscourts.gov/ttb/april01ttb/ctdoc.html>; Electronic Access to Bankruptcy Courts Boon to Public, 34 The Third Branch, Sept 2002 <http://www.uscourts.gov/ttb/sep02ttb/electronic.html>.

és az ahhoz kapcsolható radikális technológiai és életforma-változás során új életviszonyok jöttek létre (például a „Nagy Testvér” mellett megjelent sok, a privát szférából érkező „Kis Testvér”, és a kereskedelem, a szerzői jogok vagy éppen a politikai közbeszéd új fórumai nyíltak meg), és ezek változást igényelnek és hívnak életre nemcsak a jogrendszerben általánosságban és konkrét jogintézmények tekintetében konkrétan, hanem az egyes alkotmányos alapjogok egymáshoz vett viszonya kapcsán is. Nem kérdés ugyanis, hogy a világ alapvetően változott-e meg. A kérdés az, hogy ennek milyen alapjogi, alkotmányjogi következményei lesznek. Azt tudjuk, hogy az új világot a korábnál összehasonlíthatatlanul nagyobb adatforgalom, és az esetek egy részében soha meg nem semmisülő, potenciálisan mindenki számára elérhető adatok felfoghatatlan mennyisége jellemzi, ahol az emberek védtelenek és kiszolgáltatottak nemcsak az érzékeny adataikhoz hozzáférő (és ezáltal adott esetben beláthatatlan mértékű joghátrányt okozó) személyekkel és szervezetekkel, de a személyiséglopással és például a terhes vagy az emberi méltóságot sértő személyre szabott reklámmal, marketinggel szemben is. Korántsem evidens azonban, hogy e radikálisan megváltozott világban egyfajta alkotmányos szuperklauzulaként a személyes adatok védelme tekinthető az origónak, és a konkuráló alapjogok közül minden esetben előnyben részesítendő. Elvi, jogfilozófiai és politikai vitát kell ugyanis folytatni arról, hogy a technológiai újításoknak megfelelően létrejövő új életviszonyok hogyan és mennyiben alakítják – mert nem kérdés, hogy azt teszik – a fennálló alkotmányos alapértékrendszert. A jogfejlődés egy lehetséges modelljét elővetítő amerikai viták annyi tanulsággal tehát mindenképp szolgálnak, hogy a politikai közvéleménynek: a jogalkotóknak, a jogalkalmazóknak és a választópolgároknak közösen kell megválaszolniuk azokat az alapjogi kérdéseket, amelyeket a hagyományos, például a szükségesség–arányosság sémját követő alkotmányértelmezési módszerrel önmagában nem lehet eldönteni.

Az előbbieket után vizsgáljuk meg azokat a fontosabb kérdéseket, amelyek a bírósági eljárások nyilvánosságával kapcsolatban az amerikai vitákban felmerülnek.

A nyilvánosság alapja és dilemmái

Elsőként tisztázni kell a bírósági eljárások nyilvánosságának jogfilozófiai alapját. Több érv szól a nyílt igazságszolgáltatás mellett:

1. elsőként az, hogy ez a bíróság, a bírók és az eljárás ellenőrzésének leghatékonyabb, megkerülhetetlen módja. Ez az eljárás alanyainak (büntetőügyekben a vádlott, polgári perekben mindkét fél) elemi érdeke.

2. Ritikábban hivatkoznak rá, de meg kell említeni, hogy a jogszolgáltatás nyilvánosságának elméleti indokaként az is felhozható, hogy a jog nem más, mint a társadalom, a politikai közösség együttélésének közösen kialakított szabálya, így aki a közösség normáit sérti meg, vagy a normák alkalmazhatóságára vonatkozóan tesz fel kérdéseket, akkor maga a politikai közösség lesz a válaszadó (konkrét személyeken keresztül persze). Ezt juttatja kifejezésre például az, hogy a bíróságok az állam, mondjuk a köztársaság nevében hoznak ítéletet, de gondolhatunk a megkövezés büntetésére is, ahol mindenki (és persze senki sem) hajtotta végre a büntetést.
3. Fontos emellett az is, hogy a jog megismerésének (és ezáltal érvényesülésének) elengedhetetlen kelléke az eljárások és ítéletek nyilvánossága, adott esetben a közéletet éltető vitája.
4. Az az érv is felvethető, hogy ahol állami alkalmazottak sui generis állami funkciót látnak el, az eo ipso a nyilvánosságra tartozik. A Craig v Harney-ügyben az amerikai szövetségi legfelsőbb bíróság például kimondta: minden, ami a bíróság épületében történik: köztulajdon.⁴ Jellemző Abner Mikva nyugalmazott szövetségi bíró, képviselő és fehér házi jogtanácsos azon álláspontja, amely szerint elsősorban közérdek hiányában az adófizetők pénzéből fenntartott bíróságon folyó eljárások anyagainak nem korlátozható a nyilvánossága.⁵
5. A nyilvánosság mellett szóló további érv, hogy az állam (az igazságszolgáltatás) társadalmi kontrolljához informált társadalmi vitára van szükség, és a szükséges információt a nyilvános működés garantálja.

Mindenesetre az előbbiekből következik az a fontos – és kétségbe sem vont – tétel, hogy a bírósági eljárások nyilvánosságát vélelmezni kell, és az alapesetbe képest kivételként kell megállapítani a zárt, titkos eljárásokat. A következő fontos kérdés azonban az, hogy hol jelentkezik tartalmilag indokolt és indokolható korlát a nyilvánosság kapcsán.

A kérdést megközelíthetjük abból az irányból, hogy melyek azok a bírósági eljárás során megjelenő adatok, információk, amelyek önmagukban indokolják a nyilvánosság kizárását vagy korlátozását. Ilyenek lehetnek például a szenzitív adatok, egészségi állapotra, nemi orientációra vonatkozó nyilatkozatok, üzleti titkok, bankszámlaszámok, a lakcím, táj szám, vagy bármilyen olyan jellegű közlés, amely az érintett számára kényes, az emberi méltósága, közmegebecsülése szempontjából fontos lehet. Rögtönt azt láthatjuk, hogy ha mindezek az egyébiránt legitím korláto-

4 331 U.S. 367, 374 (1947)

5 <http://www.rcfp.org/newsitems/index.php?op=cat&cat=6>

zási okok absztrakt formában indokolhatnák a nyilvánosság kizárását, nem sok minden maradna a nyílt eljárásból, hiszen a perek érínthetik a vagyoni viszonyokat, egy cég jó hírnevét érintő hibás teljesítést, nemi erőszakot, bűrszínalapú diszkriminációt, egy menekülteljárásban az érintett politikai nézeteit stb. Generálklauzula-szerűen tehát önmagában a felmerülő adatok alapján nem korlátozható nyilvánosság.

Másik lehetőségként a nyilvánosság mértéke, formája merül fel mint szabályozási út. A nyilvánosság egy hosszú skála valamennyi pontján elhelyezhető. Elképzelhető, hogy már a pusztán tárgyalótermi jelenlét is kizárt (például nemzetbiztonsági szempontok alapján), vagy bizonyos személyek körére korlátozott, például fiatalok szabálysértési vagy büntetőügyében egyes amerikai államokban a szülőknél és az érintettek kivételével csak (például drogügyekben a jogos érdeket valószínűsítő) iskolaigazgató lehet jelen.

Korlátlan tárgyalótermi nyilvánosság mellett is felmerül az a kérdés, hogy milyen formában rögzíthetők az ott elhangzottak. Akad olyan angolszász bíróság, ahol nemcsak a hangrögzítés és a fényképezés tilos, de jegyzetelni és a résztvevőkről vázlatot készíteni sem szabad. (Angliában például ez az általános szabály.) A grafikai skiccekhez képest a következő szintet a televíziós, zárt láncú vagy nyilvános közvetítés jelenti. Az internet tovább bővíti a nyilvánosság tereit, nemcsak maga a tárgyalás, de az ítéletek és a teljes peranyag – beleértve a bizonyítási eljárást, például tanúvallomásokot – felkerülhet a webre. A teljesen zárt tárgyalás végpontjaként tehát az interneten napi 24 órában elérhető, elvileg örökre hozzáférhető és kereshető teljes peranyag áll. A két véglet között pedig számos további alvariáció található, például az, hogy csak díj ellenében legyenek letölthetők a peranyagok, esetleg csak az ítéletek szövege legyen nyilvános, sőt az azokon belüli személyes adatok is kitörölthetők (ami a taj szám vagy bankszámlaszám szintjétől akár a nevek elrejtését is jelentheti). Fontos különbséget jelentenek azok a technikai megoldások is, amelyek alapján az interneten fellelhető anyagok kereshetők és rendszerezhetők lesznek.

A nyilvánosság különböző mértékeivel és szintjeivel kapcsolatban tehát a következő kérdések vetődnek fel:

1. korlátozható-e a tárgyalótermek fizikai nyilvánossága;
2. megengedhető-e a tárgyalások rögzítése
 - a) jegyzetek,
 - b) rajzok,
 - c) hangfelvétel,
 - zárt láncú vagy
 - nyílt televíziós
 - internetről letölthető formában;

3. az ítéletek elérhetőek legyenek-e a tárgyalás után
 - a) a bíróságon,
 - b) az interneten, illetve szükségesek-e bizonyos korlátozások a hozzáférhetőség tekintetében, például
 - bizonyos adatok törlésével,
 - a hozzáférés anyagi ellentételezéshez kötésével,
 - a kereshetőség és a tömeges adatfelhasználás megakadályozásával;
4. az előbbi pont valamennyi eleme felmerül a peranyagok ítéleten kívüli részével (például tanúvallomások) kapcsolatban.

Utóbbi ponttal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a bírósági eljárások amerikai felfogásában fel sem merül, hogy a nyilvánosság ne a teljes peranyagra vonatkozzon. Az evidencia, hogy valamennyi ítélet teljes szövege nyilvános és könnyen elérhető, és bár a digitalizált nyilvánosság korában számos aggály vetődik fel például a tárgyalási jegyzőkönyvekben foglalt adatok, információk, bizonyítékok, nyomozati anyagok, szakértői jelentések nyilvánosságával kapcsolatban, Amerikában a politikai és közéleti nyilvánosság igényt tart arra, hogy ezek minél szabatosabb vizsgálatával szorosan nyomon követhesse a tárgyalásokat és az ítéletek indoklását: ez az amerikai bírósági nyilvánosság alapegysége. A legutóbbi időszakban széles körben ismertté vált például a guantánamói fogolytábor fogvatartottjainak vagy a terrorizmus gyanújával fűszerezett kiutasítási ügyekben becsatolt bizonyítékok körüli jogvita: a napilapok rendszeresen követelik, hogy a kormány által titkosított dokumentumok, amennyiben azok a (demokrácia tartóoszlopaként számon tartott) bíróságok asztalára kerülnek, a közvélemény számára is hozzáférhetőek legyenek. Azaz, a közvélemény ismerhesse meg a fogva tartások, kiutasítások okait. Az előbbiekre tekintettel nem vizsgálom elkülönítetten e kérdést, és a következőkben csak az iménti három kérdéskör vázlatos ismertetésére kerül sor.

A tárgyalótermi nyilvánosság

Elsőként rögzíthetjük: a *common law*-ból eredeztetett⁶ amerikai felfogás szerint a bírósági eljárások (az ítélet és valamennyi peranyag) nyilvánossága a kiindulópont, és ezzel a vélelemmel szemben kell indokolt és szigorú mérce szerint mérlegelt kérelmet benyújtani a nyilvánosság korlátozására. Meglehetősen gyakoriak azok az esetek, amikor a bíróságok a jogalkotó, az ügyész vagy a felek kérésének ellen-

⁶ Ezt mondja ki a legfelsőbb bíróság *Nixon v. Warner Communications, Inc.*-döntése, 435 US 589 (1978).

ben is az eljárások nyilvánossága mellett döntenek. Jim Gibbons nevadai kormányzó válópere kapcsán például a bíró alkotmányellenességre hivatkozva figyelmen kívül hagyta azt a törvényt, amely bármelyik fél kérésre automatikusan zárt tárgyalást engedélyez a házassági bontóperben. (Ne feledjük: a nyilvánosság kiterjed a felek vagyoni viszonyaira, annak részleteivel együtt. A konkrét ügyben a kormányzó felesége, férjével ellentétben, nyilvános eljárást szeretett volna.)⁷ Számos hasonló ügytől hangos az amerikai média, és sokszor az is előfordul, hogy kifejezetten a sajtó (esetenként beavatkozóként akár eljárásjogilag is artikulált) kérésére kénytelen a bíróság döntenie a nyilvánosság kérdésében. Tekintsük át az igen kiterjedt joggyakorlatot!

Az eljárási nyilvánosságot érintő jogesetek általános jellemzője, hogy a kérdés szinte minden esetben úgy merül fel, hogy joguk van-e a sajtó képviselőinek a tárgyalóteremben tartózkodniuk, hiszen ha igen, az azonos az eljárás teljes nyilvánosságával. A digitális korszak eljöveteléig a nyilvánosság fokozatainak nem volt jelentőségük: a viták körül folytak, hogy egy tárgyalás vagy teljesen zárta (és ha igen, erre milyen keretek között van lehetőség), vagy jelen lehet-e a „nagyközönség”, amelyen belül nem volt különbség az érdeklődő magánemberek és a professzionális sajtómunkások között. A legfelsőbb bíróság egy 1965-ös ítéletében ki is mondta, hogy a sajtó képviselőinek ugyanolyan joguk van a tárgyalóteremben tartózkodni, mint a civil közönségnek. Az alapdöntésnek tekinthető 1965-ös Estes v. Texas⁸-ügyben a bíróságnak arról kellett döntenie, hogy következik-e a vádlott nyilvános eljáráshoz fűződő jogából az a jog is, hogy kérésére a nyilvánosság kizárható legyen. A legfelsőbb bíróság szerint a per előtti publicitás befolyásolta az ítéletet, és a televíziós közvetítés a tisztességes eljárás akadálya volt. A bíróság azonban kifejtette, hogy a nyilvánosság potenciális korlátozásának elfogadható indokként csak egyetlen nyomós érv merülhet fel: az, hogy befolyásolja-e a tárgyalás nyilvánossága a döntéshozatalt. Az amerikai joggyakorlatban a bírósági eljárások nyilvánossága ugyanis elsősorban a tisztességes eljárás alkotmányos alapelveivel összefüggésben jelenkezik, mégpedig az amerikai eljárásjog egyik specialitásával, az esküdtszéki eljárással kapcsolatban. A nyilvánosság korlátozása tehát nem elsősorban a *privacy*, a magánszféra védelmének összefüggésében merül fel, hanem az esküdtszéki pártatlanságát esetlegesen befolyásoló tényezőként. Az elsősorban büntető- (és csak ritkábban polgári) ügyekben ítélkező esküdtek döntését befolyásolhatja ugyanis egyrészt az, ha az ügy részletei megjelennek a sajtóban, másrészt az, ha az esküdtek személye megismerhetővé válik. A laikus

⁷ <http://www.rcfp.org/newsitems/index.php?i=6773>
⁸ 381 U.S. 532 (1965)

esküdtöket ugyanis nyilván nem védik mindazok a büntetőjogi, egzisztenciális stb. garanciák, amelyek a hivatásos bírót megilletik. A kérdés azért lényeges, mert a hazai, és általában a kontinentális jogi környezetben ahol nincs, vagy legalábbis elenyésző az esküdtsékek szerepe, a nyilvánosság által megismert és ezáltal pártatlanságában korlátozott esküdtökre alapozott (az amerikai gyakorlatban döntőnek tekinthető) érv irreleváns.

A nyilvánosság korlátozására a legfelsőbb bíróság álláspontja szerint tehát az érdekeltek csak a tisztességes eljárás veszélyeztetettsége és nem a *privacy*, azaz annak az elvárásnak, várománynak az alapján hivatkozhatnak, hogy szeretnék, ha bizonyos adataik nem kerülnének nyilvánosságra, nem válnának mások számára hozzáférhetővé. E felfogás szerint az igazságszolgáltatás alanyainak „tisztességes” eljáráshoz fűződik alkotmányos joguk, és korántsem evidens, hogy a pártatlanságon, az ártatlanság vélelmén és a többi klasszikus alapelven felül az a privát szféra védelmét is magába foglalná.

Az Estes-ügyben foglaltakat megerősítette az 1966-os Sheppard v. Maxwell-döntés⁹ is. Bár a nyilvánosság korlátozását itt is fenntartotta a bíróság, ám ennek ellenére indokolásában Clark bíró elvi érveléssel hangsúlyozta a tárgyalótermi történések köztulajdon (*public property*) voltát. Néhány évvel később, 1975-ben a Cox Broadcasting Corp. v. Cohn-ügyben¹⁰ már a döntés is azt az elvet tükrözte, hogy minden, ami a bíróság előtt elhangzik, az nyilvános adat, és a sajtó jelen lehet a tárgyaláson, valamint az ott elhangzottakat meg is írhatja. A sajtó szerepét azzal indokolta a bíróság, hogy miután a polgárok nem tudnak ott lenni minden bírósági eljáráson, a sajtó dolga azok közvetítése. A sajtó közvetítési jogát erősítette meg az 1976-os Nebraska Press Ass’n v. Stuart-döntés¹¹ is.

Az alkotmányos joggyakorlat a hetvenes években még némi egyenetlenséget mutatott: az 1977-es Publishing Co. v. District Court¹²-ügyben a legfelsőbb bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a bíróság nem tilthatja meg egy a fiatalok bírósága előtt álló 11 éves fiú fényképének sajtónyilvánosságát. Az 1979-es Smith v. Daily Mail-döntés¹³ alapján pedig az a törvény is alkotmányellenesnek bizonyult, amely a fiatalok bűnözők nevének nyilvánosságra hozatalát tiltja meg általános jelleggel. Az 1979-es Gannett Co. v. DePasquale-döntés¹⁴ a sajtó tárgyalásokon történő részvételét lehetővé tevő alkotmányos jog hiányát állapította meg,

9 384 U.S. 333 (1966)

10 420 U.S. 469 (1975)

11 427 U.S. 539 (1976)

12 430 U.S. 308 (1977)

13 443 U.S. 97 (1979)

14 443 U.S. 368 (1979)

viszont egy évvel később, 1980-ban a *Richmond Newspapers, Inc. v. Virginia*¹⁵. ítéletben a legfelsőbb bíróság ellenkező álláspontra jutott, és kimondta, hogy a szólásszabadságot deklaráló első alkotmánykiegészítés magában foglalja a sajtónak a büntetőeljárásban való részvételi jogát is. A nyolcvanas évektől a legfelsőbb bíróság álláspontja már egységesnek mondható: egyértelműen a Richmond-döntésben megjelölt utat követi. 1981-ben, a nemi erőszak tárgyában folyó *Chandler v. Florida*-ügyben¹⁶ alkotmányellenesnek bizonyult Florida állam azon szabályozása is, amely az ilyen ügyekben kizárta az elektronikus médiák nyilvánosságát. Az 1982-es *Globe Newspaper Co. v. Superior Court*¹⁷-ítélet szerint alkotmányellenes az a törvény, amely kizárja a nyilvánosságot a kiskorúak sérelmére elkövetett nemi erőszak elkövetői ellen folyó büntetőeljárásokról. A *Press-Enterprise Co. v. Superior Court*-ítéletben¹⁸ Burger bíró, a legfelsőbb bíróság elnöke, „hihetetlennek” nevezte azt az alsófokú bírói döntést, amely egy tinédzser lány megerőszakolásának és meggyilkolásának tárgyában folyó eljárásban az esküdtek hat héten át tartó változtatása során kizárta a sajtónyilvánosságot és titkosította a jegyzőkönyvet. Hasonló döntés született az ugyanezen, megint csak egy tárgyalásról kizárt sajtóorgánum által indított *Press-Enterprise Co. v. Superior Court (Press-Enterprise II)*-ügyben¹⁹, ahol egy 12 beteg életét kioltó nővér büntetőperében találta alkotmányellenesnek a nyilvánosság kizárását a legfelsőbb bíróság. Az elvet tovább erősítette az 1989 *Florida Star v. B.J.F.*-döntés is²⁰, amely annak a floridai polgári kártérítési felelősséget megállapító jogszabálynak az alkotmányellenességét mondta ki, amellyel a nemi erőszak áldozatainak nevét megjelenítőikkel szemben élhettek. (Az ügyben az áldozat lakására telefonáltak ismeretlenek, és azzal fenyegették, hogy újra megerőszakolják.) A bíróság szerint az áldozat személyazonossága nyilvános adat.²¹ Noha a legfelsőbb bíróság csak büntetőügyekről hozott döntést, de ezeket analógiaként a polgári ügyekre is alkalmazzák²², és nemcsak a konkrét bírósági eljárásra, hanem a peranyagra is.²³

15 448 U.S. 555, 580 (1980)

16 449 U.S. 560 (1981)

17 57 U.S. 596 (1982)

18 464 U.S. 501 (1984)

19 478 U.S. 1, 10 (1986)

20 491 U.S. 524 (1989)

21 Az amerikai médiában hallgatolagos (de jogilag le nem fektetett) szabály, hogy például nemi erőszak sértetteinek a nevét nem hozzák nyilvánosságra.

22 *Publicker Industries, Inc. v. Cohen* 733 F.2d 1059 (3d Cir. 1984).

23 Több szövetségi fellebbviteli bírósági ítélet erősítette meg azt a tételt, hogy a bírósági eljárás nyilvánossága a személyes jelenlétén kívül az iratmásolás és -megtekintés jogát is jelenti: *United States v. McVeigh*, 119 F.3d 806, 811 (10th Cir. 1997); *Littlejohn v. BIC Corp.*, 851 F.2d 673, 678 (3d Cir. 1988).

A szövetségi fellebbviteli bíróságok tovább finomították a legfelsőbb bírósági doktrínát: egy 1991-es döntés szerint akkor sem lehet a *privacy* jogára hivatkozni, ha valaki bejelentést tesz egy családon belüli erőszakkal kapcsolatban, mert innentől kezdve az a rendőrség diszkrecionális döntése, hogy azt közérdekű adatként kezeli, és nyilvánosságra hozza-e.²⁴ Meg kell jegyezni, az amerikai felfogás értelmében gyakran adódik ilyen helyzet. 1997-ben Kansas államban az állami finanszírozású, a bűnüldözés gyakorlatát bemutató „John TV” valamennyi bemutatott letartóztatott (nem elítél!) nevét, életkorát, címét és fényképét képernyőre vitte. Számos tagállamban az internetről elérhető az elítéltek (közöttük a próbára bocsátottak) listája.²⁵ Egy másik szövetségi fellebbviteli bíróság álláspontja szerint valamennyi rendőrségi adat (például letartóztatásra, büntetett előéletre vonatkozó információ) nyilvánosságra hozható.²⁶ Igaz, a joggyakorlat e tekintetben sem egységes: az amerikai ügyvédi kamara álláspontjával egyezően Kansas állam legfőbb ügyésze szerint például a letartóztatási jegyzőkönyvek nem nyilvános dokumentumok.²⁷

Mindenesetre a „*public is public*”, azaz „a közszolgálat közérdekűvé tesz” elve alapján született az az 1990-es szövetségi fellebbviteli bírósági döntés is,²⁸ amely szerint nem alkotmányellenes, ha közalkalmazottaknak olyan kérdőívet kell kitölteniük, amelyben a családtagok esetleges büntetett előéletére, családi állapotára (házasságra, gyermekek számára, születési időpontra), az ellenük folyó bírósági vagy csődeljárásra, kérdeznék rá, hiszen ez mind állami nyilvántartásban szereplő, tehát nyilvános adat. Ugyanerre az elvre hivatkozva tartotta elfogadhatónak egy másik, 1997-es szövetségi fellebbviteli bírósági ítélet azt a gyakorlatot, amely a szexuális bűnözők fényképét, címét és foglalkozását a médiában és az iskolákban közzétette.²⁹ Igaz, két év múlva a Paul P. v. Verniero-döntésben³⁰ egy másik szövetségi fellebbviteli bírósági a lakcím vonatkozásában túlságosan tágnak találta a szexuális bűnözők nyilvános listáján szereplő adatkört. Az 1988-as California v. Greenwood-döntésben³¹ a legfelsőbb bíróság kimondta, hogy a háztartási szemét

24 Scheetz v Morning Call, Inc. 946 F.2d 202 (3d Cir. 1991)

25 Lásd például Daniel J. Solove: Access and Aggregation: Public Records, Privacy and the Constitution. Symposium: Modern Studies in Privacy Law: Notice, Autonomy and Enforcement of Data Privacy Legislation, Minnesota Law Review, June, 2002, p. 1149.

26 Cline v Rogers 87 F.3d 176 (6th Cir. 1996); Daniel J. Solove: i. m. 1182. o.

27 Lásd például M. A. (Mike) Kautsch: Privacy and Openness in Administrative Tribunal Decisions. University of Kansas Law Review, June, 2009, pp. 1125–1126. A legfelsőbb bíróság szerint az FBI letartóztatási adatait tartalmazó katon nem nyilvános. United States Department of Justice v. Reporters Committee for Freedom of the Press 489 U.S. 749 (1989)

28 Walls v City of Petersburg 895 F.2d 188 (4th Cir. 1990)

29 Russel v Gregoire 124 F.3d 1079 (9th Cir. 1997)

30 170 F.3d 396 (3d Cir. 1999); Daniel J. Solove: i. m. 1183–1184. o.

31 486 U.S. 35, 40 (1988)

nem tartozik a privát szférába, hiszen a szemetesek is hozzáférhetnek. Az 1979-es *Smith v. Maryland-ügy*³² alapján pedig a telefonban lévő híváslista sem, mert az pedig a telefontársaság mint közszolgáltató adatbázisában szerepel. Hasonló a helyzet a banki adatokkal az 1976-os *United States v. Miller*³³-ügy alapján.

Tanulságos és jól szemlélteti az életviszonyok változásának a jogfelfogásra való hatását az alabamai legfelsőbb bíróság azon 1964-es döntése, amelyben bár közterületen történt, mégis a *privacy* megsértésének minősítette azt az egyik újság címlapján megjelent képet, amely egy jó hangulatú vásárról tudósítva egy a szél által felhújt szoknyában álló hölgyet ábrázolt.³⁴ Meglepő lenne azonban, ha a YouTube-on található milliónyi kandikamera-felvétel világában is hasonló döntésre jutna ugyane bíróság. Az viszont már elképzelhető, hogy ugyanarra a következtetésre jutna ma is az a New Yorki bíróság, amely nem fogadta el a közszereplők adatainak nyilvánosságára vonatkozó érvelést a Ralph Nader és a General Motors között folyó perben. A cég politikáját támadó politikus ellen egy lejáratását célzó megfigyelési kampányt indított ugyanis a General Motors: kifaggatták az ismerőseit, lehallgatták a telefonját, prostitúáltat fogadtak fel, hogy törbe csalják síb. Annak ellenére, hogy a rögzített adatok többségét közterületen szerezték, a bíróság álláspontja szerint ez túllépte az elfogadható mértéket.³⁵

A döntésekből világosan kirajzolódik, hogy az amerikai joggyakorlatot a bírósági nyilvánosság korlátozása során annak a tisztességes eljárásra gyakorolt hatásán túlmenően még az a rendkívül összetett, és a társadalmi viszonyokkal, a korrallal változó azon tényező is befolyásolni fogja, hogy a tárgyalóteremben elhangzottakból mi minősül eo ipso nyilvános, illetve közérdekű információnak. Noha elvi, vagy akár gyakorlati sorvezetőt sem a legfelsőbb bíróság, sem a szövetségi felbbiteli bíróságok döntései nem adnak, az amerikai bíróságokat láthatóan élénken foglalkoztatja az a kérdés, hogy alkotmányosan elhatárolható-e a bírósági eljárásban megismerhető adatok „jó” és „rossz”, társadalmilag hasznos és káros felhasználása. Az alabamai és a kentuckyi legfelsőbb bíróság ítéleteiben az „ön-célú”, „spekulatív”, így a közérdek szempontjából irreleváns, tehát korlátozható nyilvánosság fogalmait is felbukkannak. A Watergate-ügy kapcsán hasonló érvelést választott a szövetségi legfelsőbb bíróság is. Az 1978-as *Nixon v. Warner Communications, Inc.*-döntésben³⁶ megtagadta a sajtó azon kérésének teljesítését, hogy megkaphassák a tárgyaláson lejátszott szalagok szövegének másolatát. A

32 442 U.S. 735 (1979)

33 425 U.S. 435 (1976)

34 *Daily Times Democrat v. Graham* 162 So. 2d 474 (Ala. 1964); Daniel J. Solove: i. m. 1181. o.

35 *Nader v. General Motors Corp.*, 307 N.Y.S.2d 647 (N.Y. 1970); Daniel J. Solove: Uo. 1179–1180. o.

36 435 U.S. 589 (1978)

bíróság azt elvi élel rögzítette ugyan, hogy a sajtónak joga van jelen lenni a tárgyaláson³⁷ és megtekinteni a per anyagait, de hozzátette, hogy ez a jog nem korlátlan.³⁸ Bár igen eltérő a joggyakorlat a tárgyaláson titkosítható adatkör tekintetében, a kiterjedt bírói joggyakorlat számos példával szolgál a nyilvánosság korlátozására is³⁹. Egy vasútállomáson megerőszakolt és a vasúttársaságot emiatt perelő nő arra irányuló kérelmét például elfogadta a bíróság, hogy maradjon titokban a kiléte.⁴⁰ Egy másik nemi erőszak áldozata azonban nem nyújthatott be névtelen kártérítési igényt az elkövetővel szemben.⁴¹ A 2008-as *Doe v. C.A.R.S. Protection Plus, Inc.*-ügyben⁴² ugyanakkor a szövetségi fellebbviteli bíróság elfogadta a nyilvánosság korlátozását abban a perben, ahol a munkaviszony megszüntetésének alapja a felperes abortusza volt. Hasonlóan el szokták fogadni a nemzetbiztonsági érintettségű ügyekben a korlátozott nyilvánosságot.⁴³ Igaz, nem minden esetben: például azt a tárgyalást, ahol egy Guantánamóban szolgálatot teljesítő

37 Ezt az alapdöntésben a common law-ból eredeztetett adatmegtekintési jogot erősítette meg például a következő szövetségi fellebbviteli bírósági ítélet is: *Pansy v. Borough of Stroudsburg*, 23 F.3d 772, (3rd Cir. 1994).

38 Hasonlóan a szövetségi alsóbíróságokéhoz, a tagállami joggyakorlat is meglehetősen töredezett: a Nixon-ítéllelhez hasonló [azaz a nyilvánosságot célhoz kötött és nem öncélú elvnek értékelő] álláspontira jutott az arkansasi, a kentuckyi és a delaware-i legfelsőbb bíróság. *Holcombe v. State ex rel. Chandler*, 200 So. 739, 746 (Ala. 1941); *City of St. Matthews v. Voice of St. Matthews, Inc.*, 519 S.W.2d 811, 815 [Ky. 1974]; *C. v. C.*, 320 A.2d 717, 723 (Del. 1974). A montanai és a missouri, oregoni, West Virginia-i, washingtoni, georgiai, és texasi ellenben annak szinte feltétel nélküli érvényesülését mondta ki. *Republican Co. v. Appeals Ct.*, 812 N.E.2d 887, 892 [Mass. 2004]; *Pulitzer Publ'g Co. v. Transit Cas. Co.*, 43 S.W.3d 293, 300 (Mo. 2001); *Oregonian Publ'g Co. v. O'Leary*, 736 P.2d 173, 176 (Or. 1987); *State ex rel. Garden State Newspapers v. Hoke*, 520 S.E.2d 186, 191 (W. Va. 1999); *State ex rel. Brooks v. Zakaib*, 588 S.E.2d 418, 430 (W. Va. 2003); *Dreiling v. Jain*, 93 P.3d 861, 864 (Wash. 2004); *Green v. Drinnon, Inc.*, 417 S.E.2d 11, 12 (Ga. 1992); *Davenport v. Garcia*, 834 S.W.2d 4, 23 [Tex. 1992]; *Richard J. Peltz – Joi L. Leonard – Amanda J. Andrews: The Arkansas Proposal on Access to Court Records: Upgrading the Common Law With Electronic Freedom of Information Norms*. *Arkansas Law Review*, 2006, pp. 596–601.

39 A bírói álláspontok sokszor élesen eltérnek: az egyik szövetségi fellebbviteli bíróság szerint a nyilvánosságot csak a legszükségesebb esetben lehet felülírni, és a büntetőperben a videóra vett bizonyítékot a média lemosolhatta [*United States v. Myers*, 635 F.2d 945 (2d Cir. 1980)]. Hasonló helyzetben egy másik szövetségi fellebbviteli bíróság mindezt megtiltotta [*Belo Broad. Corp. v. Clark*, 654 F.2d 423 (5th Cir. 1981)].

40 *Doe v. Nat'l R.R. Passenger Corp.*, No. CIU.A. 94-5064, 1997 WL 116979, at *1 [E.D. Pa. Mar. 11, 1997].

41 *Shakur*, 164 F.R.D. at 361; *Bell Atl. Bus. Sys. Servs.*, 162 F.R.D. at 422 [D. Mass. 1995]; *Daniel J. Solove: i. m.* 1159–1160. o.

42 [527 F.3d 358 (3d Cir. 2008)]

43 Például *United States v. Aref*, 2008 WL 2598018 (2d Cir. July 2, 2008); *Parhat v. Gates*, 532 F.3d 834 (D.C. Cir. 2008); *In Doe v. Gonzales*, 500 F. Supp. 2d 379 [S.D.N.Y. 2007]; *Doe v. Aschroft*, 334 F. Supp. 2d 471 [S.D.N.Y. 2004]; *Al-Haramain Islamic Found., Inc. v. Bush*, 507 F.3d 1190 (9th Cir. 2007); *Rahman v. Chertoff*, 2007 U.S. Dist. Lexis 76013 [N.D. Ill. 2007]; *Higazy v. Templeton*, 505 F.3d 161 (2d Cir. 2007); *Részletesen David A. Schulz – Adam J. Rappaport – Amanda M. Leith – Levine Sullivan: Update: Developments in the Law of Access & Newsgathering. Communications Law in the Digital Age. Practising Law Institute, Patents, Copyrights, Trademarks, and Literary Property Course Handbook Series, PLI Order, No. 4142, 2008.*

katona ellen, egy 11 éves gyermek megerőszakolása miatt folyó eljárásában a bíróság a nyilvánosság kizárását rendelte el, a felsőbbbíróság emiatt érvénytelenítette.⁴⁴

Fontos még megjegyezni, hogy kontinentális szemmel nézve meglepő, de a nyilvánosság Amerikában kevésbé vitatott a polgári ügyekben, mint a büntetőeljárásokban. A nyilvánosság korlátozására találunk példákat egyes vagyoni jogi, apasági, származás-megállapítási ügyekben, de a legtöbb bíróság és tagállam gyakorlatában ezek és a válóperek is nyilvánosak, a tárgyalások látogathatók és az ügyiratok kutathatók, kikérhetőek. Családjogi és házassági bontóperek tekintetében is egyértelmű tehát a nyilvánosság primátusát mutató amerikai tendencia.⁴⁵ Több olyan, a floridai legfelsőbb bírósághoz hasonló ítélet született, amely a házassági és általában a családjogi perek teljes nyilvánosságát deklarálja.⁴⁶ Egy pennsylvaniai felsőbbbíróság még kifejezetten a pénzügyi adatokra is kiterjesztette a nyilvánosságot.⁴⁷ Hivatkozási alapként legtöbbször itt is azt a már hivatkozott, a Craig v. Harney-ügyben kimondott legfelsőbb bírósági érvelt találjuk, amelynek alapján minden, ami a bíróság épületében történik: köztulajdon.⁴⁸ A georgiai legfelsőbb bíróság például hangsúlyozta egy ítéletében, hogy az információ személyes, adott esetben az érintettre kellemetlen, kényes volta nem jelenti egy polgári perben a nyilvánosság korlátozhatóságának legitim indokát.⁴⁹ Hasonló döntés született csőd-ügyben is: a tárgyalás folyamán felmerülő információk érzékeny volta nem lehet a nyilvánosság kizárásának alapja.⁵⁰

44 United States v. Ortiz, 66 M.J. 334, 2008 WL 2246898 [C.A.A.F. May 30, 2008], bár ez már az ítélet végrehajtását érinti, de sem a média [Arkansas Times, Inc. v. Norris, 2008 WL 110853 [E.D. Ark. Jan. 7, 2008]], sem az elítélt kérésére [Apanovich v. Wilkinson, 555 F. Supp. 2d 901, 2008 WL 822061 [S.D. Ohio March 26, 2008]] nem szokták engedélyezni a kivégzések nyilvánosságát. A Los Angeles Police Department v. United Reporting Publishing Co. [528 U.S. 32 (1999)], valamint a Seattle Times Co. v. Rhinehart-ügyekben [467 U.S. 20 (1984)] a legfelsőbb bíróság ugyancsak a korlátozott nyilvánosság álláspontjára helyezkedett. Lásd még Daniel J. Solove: i. m. 1206–1207. o.

45 A korlátozást helybenhagyó eseti döntések ellenére: például Peyton v. Browning, 541 So. 2d 1341, 1343–1344 [Fla. Dist. Ct. App. 1989]. In re Marriage of Rosenberry, 603 N.W.2d 606, 611–12 [Iowa 1999]. Wendt v. Wendt, 706 A.2d 1021 [Conn. Super. Ct. 1996] Douglas v. Douglas, 772 A.2d 316, 318 [N.H. 2001]; [Providence Journal Co. v. Clerk of Fam. Ct., 643 A.2d 210 [R.I. 1994]; [Thomas v. Thomas, 991 P.2d 7 [N.M. Ct. App. 1999]; Fontana v. Fontana, 87 N.Y.S.2d 903, 907 [N.Y. Fam. Ct. 1949].

46 Barron v. Florida Freedom Newspapers, Inc 531 So. 2d 113, 116 [Fla. 1988]

47 Katz v Katz 514 A.2d 1374 [Pa. Super. Ct. 1986]

48 Craig v. Harney, 331 U.S. 367, 374 [1947]. Ezt erősítette meg például a szövetségi fellebbviteli bíróság F.T.C. v. Standard Fin. Mgmt. Corp., 830 F.2d ítélete is. A teljes nyilvánosság melletti érvekről lásd W. Thomas McGough, Jr.: Public Access to Divorce Proceedings: A Media Lawyer's Perspective. Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers, 2001

49 Atlanta Journal v. Long, 369 S.E.2d 755, 759 [Ga. 1988]; Richard J. Peltz – Joi L. Leonard – Amanda J. Andrews: i. m. 606–610. o.

50 In re Traversa, 371 B.R. 1 [D. Conn. 2007]

A nyilvánosság másik kézenfekvőnek tűnő területe, a fiatalokékat érintő eljárások kapcsán a szakirodalmi érvek Amerikában általában ugyancsak a nyilvánosság mellett szólnak, mondván, hogy például a fiatalokékat bántalmazásáról vagy az alkohol- és drogfüggő gyermekekről szóló ügyek médianyilvánossága és a kérdés exponálása éppen hogy elősegíti a társadalmi felelősség erősödését.

A digitális nyilvánosság

Noha az írás elején vázolt tipológia alapján a nyilvánosság alkotmányjogi konzekvenciáit tekintve lényeges különbség van a tárgyalótermi fizikai jelenlét, valamint a nyomtatott és hagyományos elektronikus médiák és az interneten létrejövő digitális nyilvánosság szintjei között, egyelőre késik a markáns alkotmányjogi joggyakorlat-beli reflexió a kérdésre. A tárgyalások közvetítésének kérdése elsősorban a politika színterén merült fel. Az amerikai föderalizmus sajátosságainak következtében, ahogy az előbbi tárgykörben is, egyértelmű szövetségi legfelsőbb bírósági iránymutatás hiányában a szövetségi és a tagállami gyakorlat igen széttagolt, töredezett és gyakran élesen eltérő képet mutat.

A szövetségi büntetőeljárás kódex 1946-ban beiktatott 53. paragrafusára lehetővé teszi a fotózás megtiltását a tárgyalóteremben, és e szabályozás több szövetségi fellebbviteli bíróságon is kiállta az alkotmányosság próbáját.⁵¹ Az említett 1965-ös Éstesdöntés évében (amikor a legfelsőbb bíróság kimondta, hogy a sajtó képviselőinek ugyanolyan joguk van a tárgyalóteremben tartózkodni, mint a civil közönségnek) a szövetségi szabályozáson túlmenően 48 tagállam jogszabályai tiltották a bírósági eljárások televíziós közvetítését is. A szabályozást számos alkalommal támadták alkotmányossági érvekkel; többnyire sikertelenül. 1984-ben 28 médiaszervezet kezdeményezte a televíziós nyilvánosság erősítését, 1990-ben polgári ügyekben és a szövetségi fellebbviteli ügyekben ezt engedélyezték is. A nagyobb ellenállást hozó büntetőügyek tárgyalásait 1996 óta zárt láncú rendszerben közvetítik az ügy áldozatai és hozzátartozói számára⁵², 2005-ben pedig a kongresszus mindkét háza támogatott egy olyan (végül elbukott) törvénymódosítást, amely diszkrecionális jogkörben a tárgyalásvezető bírót hatáskörébe utalta volna a televíziós közvetítés engedélyezését.⁵³

51 *Conway v. United States*, 852 F.2d 187, 188 (6th Cir. 1988); *United States v. Edwards*, 785 F.2d 1293, 1295-96 (5th Cir. 1986); *United States v. Kerley*, 753 F.2d 617, 622 (7th Cir. 1985); *United States v. Hastings*, 695 F.2d 1278, 1280 (11th Cir.); Daniel H. Erskine: *An Analysis of the Legality of Television Cameras Broadcasting Juror Deliberations in a Criminal Case*. *Akron Law Review*, 2006, p. 716.

52 42 U.S.C. § 10608 (2003); Daniel H. Erskine: *Uo. 716–722. o.*

53 Egy 2002 augusztusában elfogadott jogszabály (Public Law No. 107–206) alapján a 2001. szeptember 11-i terrorselekmények vélemezett elkövetői ellen zajló, egyébként a nemzetbiztonsági információkra tekint

Több államban folytattak emellett kísérleti programokat a televíziós közvetítés engedélyezésével. New Yorkban például 1987 és 1997 között folyamatosan hosszabbították a 18 hónapos próbaidőket, és végül a bírói kar támogatása ellenére maradt el a reform. Egyes államokban részletesen, másutt csak elnagyoltan szabályozzák a kérdést. Floridában például a vádlottnak nincs joga a televíziós nyilvánosság kizárására, a bíró teljes szabadsággal dönt a tárgyalás nyilvánosságának fokozatairól. Arizonában és Texasban pedig már arra is volt példa, hogy az esküdszék vitája is a nyilvánosság előtt folyjék.

Az amerikai ügyvédi kamara és Arlen Specter szenátor valamennyi szövetségi eljárás tekintetében javasolta emellett a videofelvételen történő rögzítést. Ez jelenleg 21 tagállam legfelsőbb bíróságán meg is valósul, Florida és Indiana az internetes közvetítést is bevezette. 2007 szeptemberében „a bírósági tárgyalóterembe besütő napfény” elnevezéssel törvényjavaslatot nyújtottak be a képviselőházban, amely a tárgyalásvezető bíró diszkrécionális döntésének függvényében általános jelleggel engedélyezte volna a szövetségi bírósági tárgyalások televíziós közvetítését. Jelenleg ez két szövetségi fellebbviteli bíróság esetében megengedett, de az alsó fokon a kérdés teljes mértékben rendezetlen, noha valamennyi tagállamban létezik valamilyen formában. Sőt 2007-ben Cheney alelnök volt kabinettfőnökének perére még a bloggereknek is külön helyet biztosítottak.⁵⁴ 2007-ben 21 állami legfelsőbb bíróságon működött élő webkamerás közvetítés.⁵⁵

A bírói testületek és az igazságügyi minisztérium általában elutasítók a kérdés ügyében, arra hivatkozva, hogy a kamerák jelenléte megfélemlíti a tanúkat és az áldozatokat.⁵⁶ Ezzel szemben viszont azt az érvet szökták felhozni, hogy a vádlott jelenléte is hasonló hatással jár, mégsem merül fel a tárgyalásról kizárása. A törvényjavaslat végül elbukott a kongresszusban.

Nagyobb sikerrel járt a legfelsőbb bíróság nyilvános üléseinek közvetítését előíró javaslat: a nyilvánosság elől csak a bírák többségének (a perbeli felek védelmével indokolt) döntésével zárhatják el a tárgyalást.⁵⁷ Jelképesnek is mondható, hogy a kamerák nyilvánosságának vehemens ellenzőjeként a nyugalmazását kérő David Souter helyére megválasztott Sonia Sotomayor szenátusi meghallgatásán ki-

tétel jelentős részben zárt tárgyalásban folyó perekben az áldozatok és hozzátartozóik zárt láncú közvetítésben követhették az események egy részét például Zacarias Moussaoui perében.

54 M. A. (Mike) Kautsch: i. m. 1137. o.

55 Robert L. Brown: Just a Matter of Time? Video Cameras at the United States Supreme Court and the State Supreme Courts. *Journal of Appellate Practice and Process*, Spring 2007, p. 2. A szerző az arkansasi legfelsőbb bíróság bírójá és a [kamerákra is kiterjedő] tárgyalótermi nyilvánosság szószólójá.

56 Egy massachusettsi felsőbb bíróság például kimondta, hogy a tanúra irányított kamerával felszerelt mobiltelefon alkalmas a megfélemlítésre. *Commonwealth v. Casiano*, 876 N.E. 2d 475 [Mass. App. Ct. 2007].

57 <http://www.cnn.com/2007/POLITICS/12/06/supreme.court.tv/index.html>

fejezetten pozitív élményként számolt be a kamerák előtt folyó tárgyalásokról – el-
lentétben Souterrel, aki azt nyilatkozta, hogy „csak a holttestemen keresztül enge-
dem a közvetítést”.

A tárgyalás személyes figyelemmel kísérésétől, valós idejű közvetítésétől, valamint a különböző médiákban aktualitásként történő megjelenítésétől fontos elhatárolni az ítéletek, de még inkább a tárgyalás jegyzőkönyveinek, a peranyagok nyilvánosságá-
nak kérdését. A kérdés az, hogy a nyilvánosság mellett szóló alkotmányos érvek (a bíróság ellenőrzése és a tisztességes eljárás garantálása, a közvéleménynek a jog gyakorlati érvényesüléséről történő tájékoztatása, a jogtudatosság és a jogismeret növelése) máshogyan jelentkeznek-e az utóbbi esetkörben. A bírósági aktákból ugyanis egészségügyi, pénzügyi adatok, lakcím, de a nemi életre, iskolai végzettség-
re, hobbiakra, politikai és vallásos meggyőződésre (egy esküdés esetében ezek mind re-
levánsak lehetnek) vonatkozó, adott esetben ezek különböző kapcsolataira vonatkozó összefüggések – akár egy teljes személyiségprofil vagy digitális életrajz birtokába juthatunk.

A jogirodalmi és bírósági viták⁵⁸ tehát ama kérdés körül forognak, hogy hol hú-
zódhat a nyilvánosság határa. Az igazságszolgáltatással összefüggő adatokhoz történő hozzáférés módja, a potenciálisan elérhető adatok mértéke és összetétele – elsősorban az internetes elérhetőség – mennyiben változtatja meg az irányadó alkotmányos standardokat. Egyáltalán: mennyiben más az internetes direktmarke-
ting és a spamküldés, mint az, ha valaki megállít az utcán, és megvételre kínálja a portékáját? Más lesz a helyzet, ha a stresszoldót vagy a paprikaspray-t például egyenest a nemi erőszak áldozatainak büntetőeljárásainak kereshető nyilvántartá-
sa nyomán kínálja a marketingcég? A piaci szektorban gombamód szaporodnak

58 A kérdéstről lásd még Raleigh Hannah Levine: *Toward a New Public Access Doctrine*, 27. *Cardozo Law Review*, 2006, p. 1739; Thomas Melia: *The First Amendment Right of Access to Docket Sheets*, 94. *California Law Review*, 2006, p. 1537; Melissa G. Coffey: *Note, Administrative Inconvenience and the Media's Right to Copy Judicial Records*, 44. *Boston College Law Review*, 2003, pp. 1263, 1272–1284.; Lynn E. Sudbeck: *Placing Court Records Online: Balancing Judicial Accountability with Public Trust and Confidence: An Analysis of State Court Electronic Access Policies and a Proposal for South Dakota Court Records*, 51. *South Dakota Law Review*, 81/2006., pp. 110–112.; Michael Caughey: *Keeping Attorneys from Trashing Identities: Malpractice As Backstop Protection for Clients Under the United States Judicial Conference's Policy on Electronic Court Records*, 79. *Washington Law Review*, 2004, p. 407., 435.; Nicole J. Dulude: *Unlocking America's Courthouse Doors: Restoring a Presumption of First Amendment Access as a Means Of Reviving Public Faith in the Judiciary*, *Roger Williams University Law Review*, Fall 2005; Gregory M. Silverman: *Rise of the Machines: Justice Information Systems and the Question of Public Access to Court Records Over the Internet*, *Washington Law Review*, February, 2004; Emily Metzgar: *Online Court Records: Balancing Judicial Accountability And Privacy in an Age of Electronic Information*, *Washington Law Review*, February, 2004; Peter A. Winn: *Neither Seen Nor Heard: Media in America's Juvenile Courts*, *Communication Law and Policy*, Spring, 2007

ugyanis a különböző adatbányászatra épülő eljárások.⁵⁹ Már most is léteznek Amerikában olyan adatbróker cégek, amelyek a bírósági aktákból, ítéletekből kiszűrt és rendszerezett információt kínálják különböző felhasználói csoportok számára. A *criminalsupersearch.com* például 29 dollár 99 centért kínál lehetőséget arra, hogy mondjuk egy főbérlet néhány másodperc alatt internetalapú hivatalos adatbázisok alapján ellenőrizze potenciális albérletje hátterét abban a tekintetben, hogy volt-e valaha büntetve, kilakoltatva, korábban mely lakcímekre volt bejelentve, szerepel-e a szexuális bűnözők országos nyilvántartásában, folyik-e ellene csődeljárás, illetve az általa magadott tb-szám nem hamis-e. A biztosítótársaságokhoz hasonlóan egy főbérlet is letölthet olyan programot, amely egy hitelkártyaszám alapján a teljes korábbi hiteltörténetet elemezve kiad egy kockázati kalkulációt.⁶⁰ Nemcsak arra kérhetünk keresést, hogy volt-e valaki, mondjuk, egy családtagunkkal házasságkötésre készülő személy büntetve, de a digitalizált peranyagok világában bármilyen vele összefüggésbe hozható bírósági eljárás anyagai is előkereshetők. A büntetett előéletéhez fűződő hátrányok alóli formális mentesítés (és ezáltal a büntetés hagyományos modellje) például gyökeresen átalakul azáltal, hogy a kiber-igazságszolgáltatás kíméletlenebb az államinál: évtizedekkel a büntetés letöltése után is mindenki számára hozzáférhetővé válhat az információ, és informálisan nyilván számos kellemetlenséget jelent az érintetteknek.

Ráadásul az elítélteken túlmenően bármely peres eljárás bármely szereplője, akár egy a perben nem is részes, mondjuk egy tanú vagy egy szakértő által megnevezett személy vagyoni viszonyai, egy ellene folyó csődeljárás ténye, sőt akár kimondottan e célból dolózsusan, visszaélészerűen megjelenített adatok is bekerülhetnek egy ilyen bírósági adatokból összerakott aktába. Fontos megemlíteni, hogy az internet nem felejt: a hagyományos, papíralapú, csak utazással, nyilvartartási időben beszerezhető bírósági ítéletek, peranyagok kapcsán a hozzáférés módjából, az iratok esetleges megsemmisüléséből, megrongálódásából, elkeveredéséből fakadó gyakorlati hozzáférési korlát is megszűnik. A már említett, 1989-es *United States Department of Justice v. Reporters Committee for Freedom of the Press*-ügyben a legfelsőbb bíróság *practical obscurity*ként kifejezetten említi is, hogy a *privacy* egyfajta várományaként az igazságszolgáltatás nyilvánosságának hagyományos értelmezésében számolunk a nyilvános adatnak az egész világ nyilvánossága elé gördülő egyes akadályaival. A hozzáférés módja, a felhasználhatóság mértéke ugyanis nyilvánvalóan befolyásolja az adatokhoz hozzáférés hatásának érzékenységet.

59 Erről bővebben lásd Pap András László: Rendészeti hatékonyság-ellenőrzés – különös tekintettel a terrorizmus elleni harcra. *Rendészeti Szemle*, 2009/6., 50–60. o.

60 Az egyik legnépszerűbb munkavállaló-ellenőrző oldal a HireCheck.

Ahogy az említett felfűjt szoknyát ábrázoló újságcím lap vélhetően eltérő megítélés alá esne a YouTube világában, a változó technológiai környezetben átalakuló életünkben feltételezhetően az a bíróság is máshogy döntene 2009-ben, amely 1971-ben azt állapította meg, hogy a személyiségi jogok megsértését jelenti egy 11 évvel korábbi büntetőeljárásról szóló beszámoló.⁶¹ Ugyanígy valószínűtlen, hogy fenntartaná 1931-es ítéletét az a bíróság, amely az egyébként valós tényeket bemutató *Vörös kimonó* című filmről kimondta, hogy miután egy tisztességes családaneyáról évtizedekkel később a valódi leánykori nevét használva napvilágra hozta, hogy korábban prostituáltként kereste kenyerét, és emberölés miatt vád alatt is állt, tönkretette az életét, és súlyosan megsértette a személyiségi jogait.⁶²

Az amerikai joggyakorlatban az utóbbi évtizedekben egyre népszerűbb alternatív büntetesként előírt magatartási szabályok egyébként is meghaladták a büntetőeljárás azon modelljét, amely a hagyományos büntetés letöltésével véget ér. A nemi erkölcs ellen vétőket (akár szabadságvesztés-büntetésük letöltése után, de akár azt helyettesítve) a hatóságok nyilvántartják, adataikat nyilvánosságra hozzák az interneten, CD-n, a helyi önkormányzat hivatalos lapjában, de van, ahol mindezt az elkövető költségén fizetett hirdetésben kell közzétenni. Elterjedt például az az előírás, amelynek értelmében az elkövető a ruhájára nyomtatott, vagy a lakása bejáratához erősített, netán az autója szélvédőjére helyezett feliraton köteles tájékoztatni a közösséget az általa elkövetett bűncselekményről. Az sem ritka, hogy a szomszédokat és a lakóhelyhez közeli boltokat személyesen kell felkeresnie egy-egy vallomással.⁶³ A szexuális bűnözők (államonként változó formában, de többnyire név, taj szám, lakcím, munkahely megjelölésével) közzétett adataival kapcsolatban egyébként problematikus, hogy a bűncselekmények esetében gyakran differenciálatlan adatbázisokkal dolgoznak, azaz az erőszaktevők és pedofilok együtt szerepelnek közszemérem sértőkkel, sőt egyes államokban (ahol ez még az alkotmányellenességet megállapító 2003-as legfelsőbb bírósági ítélet⁶⁴ előtt is büntetendő volt valamilyen formában) a homoszexuálisokkal.

Összességében számos érv szólhat az internetre is kiterjesztett igazságszolgáltatási adatok mellett. Egyrészt, említett módon elvi alapon nehezen indokolható a tágran értelmezett nyilvánosság kizárása, hiszen a tárgyalóteremben fizikailag jelenlévők mellett a közvéleményt tájékoztató sajtót az igazságszolgáltatás szolgáltatójának tartják Amerikában, ami garantálja az önkényes eljárások feletti társá-

61 *Briscoe v. Reader's Digest Ass'n, Inc.*, 483 P.2d 34, Cal.

62 *Melvin v. Reid* 297 P. 91 [Cal. Dist. Ct. App. 1931].

63 Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. In: Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 473–496. o.

64 *Lawrence v. Texas*, 539 U.S. 558 (2003)

dalmi kontrollt. Létezik olyan álláspont is, amely szerint éppenhogy a nyilvánosság a végtelékig történő erősítése a helyes fejlődési irány, mert a XXI. századra megszűnt mindenfajta *privacyváromány* a munkaerő- vagy lakáspiacon, ellenben a további nyilvánosság és a jogalkalmazás erősebb kontrollja a jogtudatosságot és a jogkövetést erősíti.⁶⁵

Olyan véleményt is olvashatunk, hogy azáltal, hogy valaki igénybe veszi az adófizetők pénzéből és a közösség normáinak megsértését a közösség nevében szankcionáló igazságszolgáltatási intézményrendszert, nemhogy elveszti a *privacy*hoz fűződő jogát, de talán soha nem is létezett ilyen joga. Továbbvezetve e gondolatfonalat, arra a következtetésre is juthatunk, hogy az információs forradalom utáni fogyasztói társadalom korában maga a fogyasztás kvázi közszerepléssé válik, így a „praktikus obskuritás” garanciái továbbra is adnak egyfajta védelmet, hiszen például vélhetően csak a hírességek, a végső soron ilyen vagy olyan formában közszereplők válópereire, gyermekelhelyezési perekre lesznek kíváncsiak az emberek. A jog ugyanis csak követi a közszereplő-fogalom kitágulását: hírességgé bárki válhat, pusztán akár csak azáltal, hogy tehetős és ismert. Gondoljunk csak az említett házassági bontóperek nyilvánosságára. Számatalan hasonló ügyről tájékoztat az amerikai média: ugyanúgy a nyilvánosságra tartozónak ítélte Christie Brinkley szupermodell bontóperét⁶⁶ a bíróság, mint ahogy a louisianai legfelsőbb bíróság is alkotmányellenesnek találta egy rántottcsirke-lánc tulajdonosának válóperében a fél kérésére elrendelt titkosítást⁶⁷ (Igaz, az adatbróker gégek profilkészítése már más lapra tartozik.)

Gyakran olvashatunk a bírósági aktákat az interneten megjelenítő egyéb közlésformákhoz hasonlító álláspontokat, amelyek például a gyűlöletbeszéd kapcsán használt érvelést terjesztik ki az igazságszolgáltatás nyilvánosságára.⁶⁸ E szerint nemcsak hogy a szólásszabadság jogának értéktartalom nélkül kell érvényesülnie (és a bántó, kellemetlen, népszerűtlen beszédnek is helye kell hogy legyen), de éppenhogy a „még több beszéd” a gyógyír a felvetődő problémákra. Nem feltétlenül áll meg például az az érv, hogy azért ne jelenjenek meg a szexuális bűnözők aktái az interneten, mert – félve a további megaláztatásoktól – ez visszatartja a hasonló cselekmények áldozatait az eljárás megindításától, hiszen éppen ez szavatolhatja, hogy tudjuk, ha ilyen ügyben inszINUÁLT személyek ólálkodnak gyermekeink vagy szeretteink körül. (Hozzá kell tenni: ahogy a szólásszabadságnál esetében is, a kellemetlen, ellenszenves beszéd makroszinten, összetársadalmi ha-

65 Emellett érvel például Lynn M. LoPucki: *Court-system Transparency*. Iowa Law Review, February, 2009.

66 *CIB v. PHC*, No. 20387/06, 36 Media L. Rep. (BNA) 1990 N.Y. Sup. Ct., Suffolk County June 20, 2008.

67 *Copeland v. Copeland*, 966 So. 2d 1040 (La. 2007)

68 Lynn M. LoPucki: i. m.

tásában hasznos lehet, és ez a tartalomsemleges védelem alapja. Egy nyilvánosságra kerülése esetén szubjektíve kellemetlen tevékenység, ha társadalmilag elítélt magatartásra vonatkozik, még összességében társadalmilag hasznos is lehet. Nem könnyű tehát meghúzni a privát szféra védelmének optimális szintjét: leginkább kazuisztikusan, a politikai közvélemény, végső soron alkotmányos nyelvezetben megfogalmazott vitájára célszerű bízni.)

Emellett sokat hallani az interneten hozzáférhető bírósági akták kockázatairól is. Az interneten elérhető effajta információk például azzal a hatással járhatnak, hogy a visszaélésektől, káros mellékhatásoktól tartva az emberek nem mennek majd az igazságszolgáltatás fórumai elé járulni; a gazdagok választottbírókhoz fordulnak, a szegények pedig jogfosztottak maradnak. Nagymértékben megnövelheti emellett a személyiséglopás kockázatát is.⁶⁹ Az ezzel kapcsolatos becsült kár 2003-ban ötvenmilliárd dollár volt, tízmillió embert érintett, fejenként átlag ötszáz dollárnyi és harminccórányi kárt okozva.⁷⁰ 2006-ban Amerikában a digitális személyiséglopások kivizsgálására létrehozott *Identity Theft Data Clearinghouse* 246 035 beadványt kapott, így az első számú fogyasztóvédelmi panaszszivatallá vált.⁷¹ Ezzel szemben azonban felhozható az az érv, hogy a személyiséglopásból és a hibás adatfelhasználásból származó hátrányokat a jog végül hathatósan orvosolni tudja, így a visszaélés esélye nem elég erős érv az intézmény ellen. Már csak azért sem, mert a visszaélésszerű „adatkezelgetésre”, a rágalmozásra egyéb lehetőségeket is kínál az élet, és egy jogellenes cselekmény lehetősége, ha azt a jog tilalmazza és egyébként képes fellépni ellene, nem indokolhatja egy jogintézmény automatikus diszkreditálását.⁷²

Az elméleti kérdéseket félretéve, pillantsunk a gyakorlatra. Jelentősen eltér az egységes szabályozást követő szövetségi és a rendkívül sokszínű, széttagolt tagállami gyakorlat. Jelenleg a tagállamok felében van internetes hozzáférés a periratok egy részéhez, a PACER (Public Access to Court Electronic Records) pedig a szövetségi fellebbviteli és csődbíróságok anyagait tartalmazza. A letöltés ára azonos a bíróságok épületében történő másolás díjával: oldalanként nyolc cent, maximum 2,40 dollár dokumentumonként. Az anyagokon belül szavakra nem lehet

69 Lynn M. LoPucki: Human Identification Theory and the Identity Theft Problem. *Texas Law Review*, 80/2001., p. 89.

70 Gregory M. Silverman: i. m. 208. o.

71 Lucy Craddock – Adrian McCallagh: Identifying the identity thief: Is it time for a [smart] Australia card? *International Journal of Law and Information Technology*, Summer, 2008, p. 138.

72 Erről bővebben Pap András László: Rendészeti hatékonyság-ellenőrzés – különös tekintettel a terrorizmus elleni harcra. *Rendészeti Szemle*, 2009/6., 50–60. o.

73 Peter W. Martin: Online Access to Court Records – From Documents to Data, Particulars to Patterns, *Cornell Law School Legal Studies Research Paper Series*. Cornell Law School Research Paper, No. 08-003, p. 6.

keresni.⁷³ A szabályozás alapelve, hogy (2004. november 1. óta) mindazoknak a dokumentumoknak, amelyek papírfőmában nyilvánosak a bíróságok épületében, az ítélet meghozatalától számított egy évig elérhetőnek kell lenniük elektronikus formában is (polgári és csődügyekben 2001 volt a határidő).

A jogalkotó a szövetségi szabályozás tekintetében a legfelsőbb bíróság, a 13 szövetségi fellebbviteli bíróság, valamint a nemzetközi kereskedelmi bíróság elnökeiből és 12 kerületi szövetségi bíróság képviselőjéből álló (a hazai OIT-hoz hasonló hatáskörű) igazságügyi konferenciától (*Judicial Conference of the United States*) kért részletes, az adatkezelés kérdéseire is kiterjedő iránymutatást. 2002-ben a legfelsőbb bírósági elnökök és bírósági vezetők konferenciája (*Conference of Chief Justices and the Conference of State Court Administrators*) részletesen ki-munkált szabályozási modellt javasolt az internetes peranyag-hozzáférésről. Ennek alapján az anyagok letölthetők, de az áldozatok neve, címe, taj száma, bank-számlaszáma, a PIN kódok, valamint a nem önkéntesen becsatolt meztelen fotók, orvosi adatok, családjogi tények törlendők. Az anyag nem górdított akadályt a hozzáférés díjkötelessé tétele elé. Egy másik hasonló testület (*Judicial Conference Committee on Court Administration and Case Management*) ezzel szemben polgári és csődügyben a taj szám és a személyi azonosító törlesztését, valamint a büntetőügyek teljes korlátozását javasolta. Ezek fényében 2007. december 1-jével (az előbbiek szerint) módosították is a szabályozást⁷⁴: hasonlóan a személyesen, papíralapon kikért anyagokhoz, a következő személyes adatokat törlik: adószám, taj szám és a bankszámlaszám az utolsó négy számjegy kivételével, a születési év, és büntetőügyekben a lakcím tekintetében a város és az állam, kiskorú gyermekek nevének csak a kezdőbetűi jeleníthetők meg.⁷⁵ A titkosítás az anyagokat az elektronikus nyilvántartásba felvívó személy felelőssége. A nyilvánosság alól csak kevés kivétel akad: például fiataloktatási letartóztatási adatai, egyes pénzügyi beszámolók, valamint a bíróság által diszkrecionális jogkörben titkosított iratok. Bevándorlási és társadalombiztosítási ügyekben csak az ügyfeleknek van lehetőségük az elektronikus hozzáférésre, az akták pedig csak személyesen tekinthetők meg.

A szövetségi szabályozástól elérnek a tagállamok bíróságaira vonatkozó szabályok. Az államok saját hatáskörben szabályozzák a papíralapú és az elektronikus nyilvánosság kérdését. Nagy vonalakban hasonlóan a szövetségi szabályokhoz, de lehetnek (adott esetben markáns) eltérések a személyesen megtekinthető és az elektronikusan elérhető adattartalom között. Van, ahol például elektronikusan egyáltalán nem érhető el a felek és a tanúk címe és telefonszáma, a sértettek ada-

⁷⁴ Lásd például *United States Judicial Conference's Policy on Electronic Court Records*. *Washington Law Review*, 79/2004., p. 407; Peter W. Martin: Uo. 8–9. o.

⁷⁵ <http://www.privacy.uscourts.gov/Policy.htm>

ai, egészségügyi adatok, taj szám és gépkocsirendszám, az esküdtek adatai, bankszámla- és kártyaszámok, valamint PIN kódok. Kaliforniában például a büntető- és családjogi ügyek csak személyesen a bíróságok épületében érhetők el.⁷⁶

Elemzők rámutatnak arra, hogy a digitális ügykezelésre történő áttérés és annak nyilvánosság tételét nem a nyilvánosság erősítésének vágya hajtotta, hanem az, hogy a bíróságok és az ügyvédi kar egyaránt érdekelt volt a gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb és átláthatóbb elektronikus rendszerben, ahol például nem kell tárolni a sok százezer oldalnyi aktákat, automatikus értesítést kapnak a határidőkről stb.⁷⁷ A folyamatot tovább gyorsította az igazságszolgáltatási rendszerben fellelhető különböző adatok gyűjtésével és rendszerezésével foglalkozó kereskedelmi cégek támogatása. Az államok, sőt egyes bíróságok is jelentős bevételhez juthatnak az adatállomány értékesítéséből; a szolgáltatók gyakran ingyenesen, kiszervezés keretében építik ki számukra a szükséges technológiai háttérrel.⁷⁸ Ezzel kapcsolatban azt is fontos megjegyezni, hogy a PACER-rendszer eleve a kiszervezés logikájára épül annyiban, hogy a felek és jogi képviselőjük felelőssége az elektronikus adatkezelés és a digitális feltöltés során is felhasznált dokumentumok tekintetében az adattitkosítás (például az áldozatok, vagy a bankkártyaszám, taj szám stb. vonatkozásában). Szövetségi szinten a PACER és a kapcsolódó adatbróker cégek szolgáltatásai 2005-ben például 45,5 millió dollár bevételt hoztak a szövetségi költségvetés számára⁷⁹; az összeg 2006-ban már 58 millió volt, és évről évre nő. Például a Colorado állam rendszerének (coloradoCourtlink) működtetési jogát 1999-ben felvásárló LexisNexis, amely letöltésenként 85 centért kínálja szolgáltatását, 2005-ben 160 ezer dollárt fizetett a szerződés meghosszabbításáért az államnak⁸⁰, de hasonló a helyzet Delaware-ben is. Texasban, bár a bírósági elektronikus ügykezelés az állami portálon keresztül zajlik, több magáncég is részt vesz a működtetésben.

Az adatbázis-kereskedelem egyébként is régóta bevált állami bevételi forrás Amerikában. A coloradói gépkocsi-nyilvántartás például évi 4,4, a New York-i 17, a floridai 33 millió dollárt ért – addig az 1994-es szövetségi szabályozásig, amely megtiltotta a tulajdonosok beleegyezése nélküli adatki szolgáltatást. A szabályozás közvetlen indoka egy nagy port kavarázó kéjgyilkosság volt, ahol az elkövető a gépkocsi-nyilvántartásból szerezte meg az áldozat lakcímét.⁸¹ Az eredeti szabályozás az 1999-es módosításig az opt-out megoldást követte, azaz eltérő nyilatkozat

⁷⁶ <http://www.ncsconline.org/wc/courttopics/ResourceGuide.asp?topic=PriPub>

⁷⁷ Uo. 9. o.

⁷⁸ Lásd például Peter W. Martin: i. m. 24. o.

⁷⁹ Administrative Office of the United States Courts, 2005 Annual Report of the Director; Peter W. Martin: Uo. 10. o.

⁸⁰ Peter W. Martin: Uo. 21–22. o.

⁸¹ Daniel J. Solove: i. m. 1150. o.

hiányában a gépjármű-tulajdonos adatai el- és kiadhatók. Ez után az opt-in rendszerre tértek át, azaz a kereskedelmi értékesítéshez hozzájáruló nyilatkozatra van szükség. E modellt a legfelsőbb bíróság is alkotmányosnak találta a *Reno v. Condon*-döntésben.⁸² A visszaélések vezették Kentucky államot is arra, hogy korlátozza az ügyvédek és gyógytornászok hozzáféréseit a baleseti helyszínek adataihoz.⁸³ Az egészségügyi adatok vonatkozásában azonban a *Whalen v. Roe*-döntésben a nyilvánosság korlátozását ismerte el a legfelsőbb bíróság.⁸⁴

Az elektronikus ügykezelési rendszert, amely lehetővé teszi az interneten keresztül adatfel- és letöltést, 2004-ben 123 rendes, 75 csőd- és 48 szövetségi bíróság alkalmazta 14 millió ügy és 88 ezer ügyvéd részvételével. A PACER előfizetőinek száma 1995-ben 20 028, 1999-ben 39 408, 2003-ban már 270 ezer volt, és folyamatosan növekszik. (Érdekeség, hogy az óriási felhasználói létszám következtében a spamszűrők a hivatalos bírósági e-maileket is kiszűrik.) Az elektronikus szövetségi bírósági rendszer felhasználóit tehát számos adatbróker cég szolgáltatása segíti. A *CaseStream Alert!* naponta tájékoztat e-mailben a megjelölt ügyekben, ügytípusokban bekövetkező változásokról (például újabb iratok becsatolása, végzések, ítéletek, határidők) ügyenként húsz centért; emellett az ügyfél, a jogi képviselő vagy az eljáró bíró alapján keresve ügyenként két dollárért. Az ügyfél, a jogi képviselő vagy az eljáró bíró összes korábbi ügyéről is információt kaphatunk a *CaseStream Historical*nál, ügyenként 25 centért.⁸⁵ A *ChoicePoint Enhanced Due Diligence services* néven széles körű kutatást végez a célszemély vagy gazdasági társaság vagyoni helyzetéről az ellene folyamatban lévő csődeljárásról stb.⁸⁶

A terület dinamikájának megértéséhez fontos megismételni: Amerikában állami egészségbiztosítási rendszer hiányában a magánbiztosítók és a hitelintézetek a gazdaság kulcsszereplői, és a kvintesszenciális kockázatelemzés szempontjából számukra minden potenciálisan releváns információ felbecsülhetetlen értékű. Nem igényel további magyarázatot például, hogy miért kritikus a csődbíróságok adatállománya a hitelpiacon működő cégek számára. Éppen ezért nem is meglepő, hogy például 2002-ben a PACER-letöltések húsz százalékát tíz előfizető végezte⁸⁷;

82 528 U.S. 141, 144–45 (2000)

83 Daniel J. Solove: i. m. 1169. o.

84 429 U.S. 589 (1977)

85 Lásd például *CaseStream* (<http://www.casestream.com>); *CourtExpress* (<http://www.courtexpress.com>); *CourtLink* (<http://www.courtlink.com>); *SCT Government Systems* (<http://www.sctcorp.com>); *Wade Systems, Inc. (RACER)* (<http://www.wadesystems.com>).

86 További hasonló szolgáltatást nyújt a *Kreditagency Equifax* (<http://www.equifax.com>); *Experian* (<http://www.experian.com>); *TransUnion* (<http://www.transunion.com>). Lásd például Peter W. Martin: i. m. 12. o.

87 *Electronic Access to Bankruptcy Courts Boon to Public*, 34. *The Third Branch*, Sept 2002, www.uscourts.gov/ttb/sep02ttb/electronic.html.

amint hogy a közérdekűadatoklekérések többségét is kereskedelmi cégek és nem a közügyek iránt elkötelezett, érdeklődő állampolgárok vagy kutatók kezdeményezik.⁸⁸ Fontos hangsúlyozni, a PACER önmagában nem alkalmas a szóalapú keresésre; az adatbróker cégek valóban fontos szolgáltatást végeznek az összesítéskor. A PACER tulajdonképpen nem más, mint a kb. kétszáz szövetségi bíróság összekapcsolt rendszere. A tagállamok tekintetében (a decentralizáció következményeként) meglehetősen kaotikus a helyzet. Amíg a legtöbb szövetségi bíróságon létezik (sokban kötelező) a külső forrásból is elérhető elektronikus ügykezelési rendszer, egyelőre a tagállami bíróságoknak alig felében, egyes államokban csak néhányban épült ki a rendszer. Kalifornia 58 megyéjében például kétszáz különböző rendszer működik: San Franciscóban ingyenes, Los Angelesben igencsak drága, San Diegóban pedig csak a mikrofilmtár indexe tekinthető meg. Érdekes kivétel New York, ahol ingyenes, és előzetes regisztráció nélkül anonim módon is igénybe vehető az akár a bíró vagy ügyvéd neve alapján is kereshető rendszer. Igaz, itt a legerősebb a védelem a kereskedelmi célú felhasználók ellen: a tömeges adatletöltés egyszeri alkalommal húszezer, a napi frissítés ezer dollárba kerül.⁸⁹

A valósághoz tartozik az is, hogy az adatáramlás kétiirányú: a szövetségi nyomozóiroda, az FBI, a CIA és az adóhatóság rendszeresen vásárol összekapcsolt adatokat a különböző adatbróker cégektől. 2002-ben a Choicepoint tízmilliárd dollár értékűre becsült adatállományából (amely a média, a magánnyomozók és a hitelintézetek adataival dolgozza össze az állami adatbázisokban szereplőket) 35 szövetségi ügynökség vásárolt: például az igazságügyi minisztérium nyolc, az adóhatóság 8-12 millióért. A Choicepoint képviselői szerint minden hitelkártyát birtokló személyről van információjuk.⁹⁰ A rendszer persze itt sem hibátlan: volt olyan munkavállaló, akinek az állásába került egy olyan hibás Choicepoint-adat, amely szerint bolti lopásért és kábítószer-kereskedelem miatt lett volna büntetve. A 2000-es elnökválasztásnál is okozott gondot az az ugyancsak téves Choicepoint-információ, amelynek alapján nyolcezer elítéltnak jelzett embert eltávolítottak a – választás eredménye szempontjából később döntőnek bizonyuló – floridai választói névjegyzékből, és, mint később kiderült, sokukat ok nélkül.⁹¹ A Paul v. Davis-ügy⁹² felpereséről hasonlóan téves tartalmú és forrású információ alapján, mint notórius

88 Fred H. Cate – D. Annette Fields – James K. McBain: The Right to Privacy and the Public's Right to Know: The 'Central Purpose' of the Freedom of Information Act. *Administrative Law Review*, 46/1994., p. 41., pp. 50–51.; Patricia M. Wald: The Freedom of Information Act: A Short Case Study in the Perils and Paybacks of Legislating Democratic Values. *Emory Law Journal*, 33/1984., p. 649., 667.

89 Peter W. Martin: i. m. 15–20. o.

90 Uo. 1151. o.

91 Uo. 1152. o.

92 424 U.S. 693 (1976)

bolti tolvajról osztogatott képeket rendőrség, és emiatt nemcsak hogy az állását veszítette el, de vásárolni sem mert...

Zárógondolatok

Az írás konklúziójaként megismételném az előbbieket: a digitális infokommunikáció radikálisan megváltoztatta az életünket, erre a jogrendszernek is reagálnia kell; a szakjogági szabályokon túlmenően az alapjogi bíráskodásban is reflektálni kell arra, hogy vajon az egyes alapjogok, esetünkben a személyes adatok védelméhez fűződő jogok védelmének helye mennyiben szorul átértékelésre, ha e jogok konfliktusba kerülnek más alkotmányos alapjogokkal vagy értékekkel. Szólhatnak amellett érvek, hogy egyfajta alkotmányos szuperklazulaként a Z generáció világában is a pre-X generáció által lefektetett jogelvek nyomán megszilárdult joggyakorlat legyen az irányadó, erről azonban csupán kiterjedt, a jogalkotók és a jogalkalmazók mellett a tágabb és jól informált közvélemény vitája után célszerű dönteni. Az ugyanis mindenképpen alapos magyarázatot igényel, hogy miért lehetséges és szükséges eltérő standardokat alkalmazni egy bírósági tárgyalás helyszíni jelenlétére, a közvetítés különböző formáira, illetőleg a helyben kikérhető vagy éppen az internetről letölthető peranyagokra. Ehhez kívánt adaléku szolgáltni az amerikai joggyakorlat néhány kérdésének bemutatása. Nem mindegy ugyanis, hogy megfizetjük-e a digitális korszak összetett társadalmi költségeit, vagy vitákat folytatunk az elkerülésükről, átütemezésükről. Amerikában az erre irányuló vita intenzíven zajlik, és ennek fontos szelete a „digitális igazságszolgáltatáshoz” kötődik.